

DREPTUL ȘI BISERICA ORTODOXĂ DIN PRINCIPATE/REGAT, TRANSILVANIA, BASARABIA ȘI BUCOVINA ÎN ANII 1831-1914

Ciobanu Igor,
doctor în științe juridice,
conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Cotruță Artur,
magistru în drept penal

In the Romanian space, Christianity appeared in the 3-4 centuries, the local church was affiliated to the Orthodox Christian church. Over time, dogmas, customs, writings, the Bible greatly influenced justice in the region. In the 19th century, the Romanian space had been divided between several empires, being, however, also the united Romanian principalities. In the occupied areas, religion was an instrument in division and leadership, in the principalities the liberal and modernist ideas of the time predominated. In all regions in the laws there were criminal articles related to crimes against the church as well as sanctions for the people of the church. A classic crime differed enormously if the subject or victim of the crime was a servant of the cult or a simple citizen.

Keywords: Orthodox Christian church, religion, law, crime, crimes against the church.

Românii s-au născut creștini, drept dovadă episcopia Tomisului fiind printre primele episcopii și regiuni creștine. Deși în primele secole creștine în regiune era prezent și arianismul, acesta era practicat de triburile germanice ale goților, dar fusese interzis în anul 381 de către al doilea consiliu ecumenic. Bogomilismul-curent eretic fusese și el prezent în spațiul românesc, dar s-a pierdut prin lupta clerului românesc. Catolicismul în spațiul românesc în încercarea papilor de al instaura prin Episcopia Cumanilor în 1227, era prezent în Moldova medievală la Baia, Siret, Băcău, Suceava și Târgul Doamnei, unde erau comunități puternice de catolici. Disputele dintre Papa de la Roma și Patriarhul de la Constantinopol, cruciadele, ereziile au dat impuls ca biserica să se autoprotejeze, astfel a apărut dreptul canonic și legi care să dicteze o bună evoluție a cultului. În secolul XIX s-a produs o adevărată revoluție juridică când s-a început codificarea la propriu a bisericii și altor valori culturale, economice, sociale, etc.

Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei au fost elaborate și adoptate, în urma unor influențe și evenimente externe, au avut un caracter conservator, fiind niște norme relative constituționale. În Regulamentul Organic al

Valahiei, ce a fost adoptat la 1 iulie 1831, în Capitolul IX intitulat Clerul și ocârmuirea averii sale, erau stabilite condițiile alegerii Mitropolitului. Abuzurile și încălcările întreprinse de egumeni se judecau și cercetau de o comisie a mitropolitului. Simbriile a oamenilor bisericii și mănăstirii erau stabilite conform unui regulament alcătuit de către mitropolit, episcopii țării și logofătul treburilor bisericești. Un nou lăcaș de cult nu se putea ridica fără acordul Domnului Țării și a marelui logofăt. Hirotonisire nu se putea întreprinde fără un raport întocmit de arhieru, care era cercetat de Domnul Țării, acesta permițând sau interzicând hitoronisirea.

În timpul domniei lui Ioan Alexandru Cuza (1859-1866) după unirea Principatelor Române din 1859, s-a început organizarea Bisericii Ortodoxe Române, prin Decretul din 3 decembrie 1864 ce a fost mai mult provizorie. În anul 1872, pe 14 Decembrie s-a adoptat *Legea privitoare la alegerea episcopilor și la organizare sfântului Sinod numită și legea sinoidală*. Fiind modificată cu completări în anii 1895, 1909 și 1911, Legea are cinci părți: Partea I-a tratează alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhiali [5,p,38]. Partea II-a și a III-a conține detalii despre alcătuirea sfântului Sinod, timpul adunării și cercul său de competență [6,p,1530-1532]. Partea a IV-a reglementează vactivitatea Consistoriului superior bisericesc, atribuțiile, componența și alegerea membrilor. În partea a V-a sunt eparhiile, numărul și delimitarea lor, datoriile episcopilor eparhiali, consitoriile spiritual-eparhiale, arhieriei titulari, seminarii, mănăstiri, numirea protoiereilor și a stareților [5,p,38].

În anul 1865 s-a creat unificarea legislației penale a principatelor române numit și Codul Penal al lui Cuza fiind inspirat de la codurile francez și prusian. Ulterior fiind modificat și completat pe 17 februarie 1874, conținea niște reglementări, despre infrațiunile din morma penale a acelor timpuri, care puteau fi imputate doar fețelor bisericești a tuturor cultelor înregistrate din principate. Conform art.166 preoții oricărui cult, ce vor celebra cununii, înaintea întocmirii actelor și formelor cerute de legislația civilă, erau sancționați cu o amendă de la 100 la 1000 de lei și în caz de recidivă, se pedepsea cu închisoarea până la doi ani. În conformitate cu art.167 orice preot sau față bisericească care în public în exercițiul funcției sau în afara execuțiului funcției va pronunța un discurs cuprinzând vreo critică sau cenzură guvernului, contra unei legi, decret domnesc, autoritate publică, se va pedepsi cu închisoare de la 3 luni până la 2 ani. Sancțiunile și latura obiectivă a infrațiunii și subiectul infrațiunii la art.169 erau aceleași ca la art.168 doar că se realiza prin scrieri sub formă de instrucțiuni pastorale [3, p.207-208].

Capitolul IV al Codului Penal a lui Cuza, intitulat Rezistență, nesupunere și alte necuviințate în contra autorității publice, secțiunea VII (Împiedicări la

liberul exercițiu al unei religii), art. 209, 210, 211, garantau prin pedepse și sancțiuni practicarea și exercitarea cultelor înregistrate, (art.210, 211, au fost modificate în anul 1874 pe 17 februarie). Conform art.209 persoanele care prin fapte sau amenințări vor opri efectuarea unui ritual sau proceduri a unui cult, a asista, a celebra vreo sărbătoare se sancționa cu amendă de la 100 la 1000 de lei. În conformitate cu art 210, cei care vor împiedica, practicarea unui ritual al unui cult, serviciu religios prin tulburări, dezordine, aceste fapte întreprinse într-un lăcaș de cult se pedepseau cu închisoare de la 15 zile până la o lună și cu amendă de la 26 la 200 de lei. Conform art.211 persoana care lovea preotul unui cult în timpul serviciului divin era pedepsit cu închisoarea până la doi ani. Ultragierea prin gesturi și cuvinte pe ministrul cultului în timpul exercitării atribuțiilor sale se pedepsea cu închisoarea de la 15 zile până la trei luni și cu amendă de 26 la 100 lei [3p, 223-224].

Pe data de 30 mai 1893 s-a adoptat *Legea clerului mirean și seminariilor*, modificată în anii: 1896, 1900, 1907, 1909 și 1910. Prin această lege s-au dat normele pentru organizarea și funcționarea clerului și seminariilor, anume a școlilor pentru formarea clerului. Legea are cinci părți, partea I-a este despre parohii, clerul superior și inferior și epitropiile parohiale; partea a II-a descrie numirea și datoriile clerului parohial; partea a III-a- judecarea preoților, diaconilor și a tuturor slujitorii bisericești; partea a IV-a se referă la seminarii, iar a V-a la întreținerea clerului [5, p.38].

În anul 1902 s-a votat *Legea administrațiunii casei bisericii* fiind modificată în 1904, iar în 1906 a fost încorporată în legea de organizare a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor. Legea cuprindea norme despre administrarea și controlul fondurilor și averilor bisericești, mănăstirești și ale tuturor așezămintelor bisericești prin organele statului [5, p.38-39].

În Biserica Ortodoxă din Transilvania, după reactivarea ei și după recunoașterea independenței acestei mitropolii față de mitropolia sârbească, hotărâte legal prin Rescriptul din anul 1864 al împăratului Austriei, s-a adus articolul de lege ungar IX din anul 1868. Prin aceasta s-a inarticulat în legile Ungariei restabilirea mitropoliei ortodoxe române din Transilvania, Banat, Maramureș și separarea ei de mitropolia sârbească ca egale precum și dreptul de a-și reglementa și administra veniturile și afacerile sale bisericești în mod autonom prin organele sale proprii. În baza acestei legi la Congresul național bisericesc întrunit la Sibiu în anul 1868, la propunerea mitropolitului Andrei Șaguna s-a alcătuit "Statutul Organic" al Bisericii greco-orientale române din Ungaria și Transilvania care la 28 mai 1869 a primit sancțiunea regală [1,p,39-40]. Congresul național bisericesc al românilor ortodocși din Transilvania avea

în componența sa 10 preoți și 20 de mireni din fiecare episcopie, acestea din urmă funcționau sub controlul Consistorului Eparhial cu trei secțiuni: bisericească; școlară și epitropia [3,p,302] Acest statut conținea normele de organizare ale bisericii din mitropolia Transilvaniei precum și dispozițiile după care această biserică își va reglementa administrarea și conducerea independent, prin organele sale bisericești, școlare și economice [5, p,39-40].

Basarabia a fost anexată în 1812, iar pentru biserica ortodoxă din spațiul dintre Nistru și Prut au fost valabile legile adoptate pe timpul țarului Pentru I ce reprezenta baza normelor a cultului și anume *Regulamentul spiritual al lui Petru cel Mare* din anul 1721, când în locul patriarhului s-a instituit sfântul Sinod din Sankt-Petersburg, cea mai înaltă autoritate bisericească. Acest regulament tratează despre organizația și competența sfântului Sinod precum și despre organizarea eparhiilor și despre cler. Apoi la baza acestui regulament, treptat, din 1721 până în 1917, s-au introdus și modificat diferite norme dezvoltând legislația bisericească rusă. Dintre aceste norme face parte și *Statutul consistoriilor spirituale* adoptat la 9 aprilie 1883, în care sunt tratate administrarea eparhiilor, în special consistoriile spiritual eparhiale precum și alte chestiuni bisericești [5,p,40]. Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului Pavel Lebedev (1871-1882) constata că din 18 mănăstiri în Basarabia, în 13 serviciul divin se realiza numai în limba română, iar în 5 și anume Hârjăuca, Hârbovăț, Japca, Curchi și Călărășeuca era și câte o strană rusească. Pe la 1873-1874 arhiepiscopul Pavel a luat o dispoziție, ca în toate mănăstirile din Basarabia, pe lângă strana română să fie înființată și una rusă. La sfârșitul arhiepiscopiei lui Pavel în Basarabia se făcea serviciul divin în română în 207 biserici, în românește și rusă în 211 biserici și în 608 biserici în limba slavonă [7, p.147].

În 1845 în Imperiul rus, sub împăratul Nicolaie I s-a adoptat Codul privind sancțiunile penale și corecționale, ortodoxia fiind arma țarilor de pe Neva în extinderea teritorială, în Balcani în special. Basarabia fiind gubernie limitrofă, politica imperiului și procesele juridice, economice și sociale pentru extindere aveau o atenție sporită. Codul Penal Imperial Rus acorda o atenție deosebită ortodoxiei pentru a o păstra dar a și o folosi în politica de extindere spre sud-estul Europei.

În secțiunea a II-a, a codului nominalizat intitulată Infracțiunile împotriva credinței și contravențiile, protectoare a altor legi, în Capitolul I, intitulat Blasfemie și dezaprobară credinței, conform art.182, persoana care public intenționat va defăima credința, Sfânta Treime, Sfânta Maria, s-au Crucea lui Iisus Hristos, s-au pe puterile cerești, s-au sfinții, martirii sau icoanele acestora se priva de toate drepturile, averile, și era deportat la munci silnice în mine de la 12 la 15 ani [8,p.628]. Capitolul II al Secțiunii a II-a se intitula Lepădarea și

distragerea de la credință, unde în conformitate cu art.190, pentru lepădarea de credință a unei persoane prin instigare, seducție s-au prin alte mijloace, de la religia creștină ortodoxă s-au cult creștin, și convertirea în islam, iudaism-mozaic, s-au altă religie necreștină se pedepsea și se priva de toate drepturile, cu confiscarea averii și deportarea la munci silnice în cetăți, forturi de la 8 la 10 ani. Acest articol conținea și pedepse pentru convertirea de la ortodoxie la un alt cult creștin, se priva persoane de toate drepturile, averile, și beneficiile, și se deporta pe viață în guberniile Tomsk sau Tobolsk [8,p,630] Art. 206,Erezia și Sciziunea: Făptuitorii de răspândirea erezii și sciziuni, care defăimau și demolau religia, se privau de toate drepturile, averile, și se pedepseau și cu deportarea pe viață: din Rusia Europeană în Regiunea Transcaucaziană, din regiunea Caucaz și Caspic și din guberniile Georgia și Imereti în Siberia, din Siberia în Orientul Îndepărtat [8, p. 633]. Capitoul IV intitulat Profanarea și deschiderea mormintelor, și jefuirea morților, în art. 242, pentru jefuirea Bisericii, prin spargere, fără violență, făptuitorii erau pedepsiți prin privarea de toate drepturile, averile, și deportarea la munci silnice în mine de la 12 la 15 ani [8, p.639], jefuirea Bisericii fără spargere se pedepsea prin privarea munci grele în fabrici de la 6 la 8 ani [8, p.640]. Conform art.1164, Persoana care se prezenta clarvăzător, cu puteri supranaturale sau sfânt cu puteri de la Dumnezeu, prin înșelăciune, escrocherie și provoca în popor tulburare și înfricoșare sau nesupunerea față de puterea statului, se priva de toate drepturile, averile, și beneficiile, și se pedepsea cu deportarea pe viață în locurile îndepărtate ale Siberiei [8, p.818.]

În 1774 Bucovina este anexată de către Austria. În anul 1781 sa adoptat *Regulamentul pentru regularea afacerilor spirituale bisericesti și școlare din Bucovina*, sancționat în 1786. *Regulamentul pentru Consistorul din Bucovina* adoptat în 1786 și sancționat în 1869 [5, p.40-41]. La începutul anului 1873 clerul român a obținut separarea bisericii române din Bucovina de Mitropolia Karlowitz, constituindu-se Mitropolia Bucovinei și a Dalmației [4, p.365]. Ucraineanul Artemon Manastyrski a fost numit arhimandrit consistorial și vicar general al arhiadiacezei Bucovinei, care după părerea românilor era în contradicție cu Regulamentul ecleziastic din 1786, ce era la baza organizării bisericii greco-orientale din Bucovina. Preoții români din Bucovina în număr de 150, pe 2 octombrie 1913 au adoptat o rezoluție în cadrul adunării convocată de "Asociațiunea Clerului". S-a adoptat o rezoluție în care preoțimea română a bisericii greco-orientale declara credință și supunere Prea Înaltei Case Imperiale de la Viena, nu și numirea lui Manastyrski ca vicar și cerea Senatului imperial și Dietei țării să-și exercite toată influența ca negocierile în cauza împărțirii diocesei să fie cât mai curând încheiate și îl asigurau pe arhiepiscop de încrederea și supunerea lor [2, p. 272-273].

Perioada cercetată în istoria Europei, dar și a spațiului românesc a fost una plină de zbucium, care a adus importante schimbări politice, ideologice și culturale. Câteva dominante se evidențiază în această perioadă: dezvoltarea treptată a unor noi realități sociale, efectuarea unor reforme de modernizare a societății și instituțiilor, problema agrară, suveranitatea și idee națională. Totodată, secolul XIX și începutul secolului XX este perioada când mișcările revoluționare, patriotice au avut un impuls puternic asupra populației și bisericii, statul a elaborat multiple coduri pentru a proteja instituțiile sale.

Referințe:

1. Constantin Hamangiu, Codul General al României, Volumul II,, București, Editura Librăriei Leon Alcalay ,1903.
2. Cornelia Bodea, Radu Ștefan Verggati, Nicolaie Iorga În Arhivele Vieneze și Ale Siguranței Regale,București, Editura Mica Valahie, 2012.
3. Ioan C. Barozzi, Codul Penal prin Întrebări și Răspunsuri, Editura Librăriei, București, 1910.
4. Istoria Românilor, Vol VII, Tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003.
5. Nicolaie Popovici, Manual de Drept Bisericesc Ortodox Oriental cu Privire Specială Dreptul Particular al Bisericii Ortodoxe Române, Arad, Tipografia Diecezane ORT ROM, 1925.
6. Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei, Vol, București, Editura Întreprinderile "Eminescu "S.A., 1944.
7. Ștefan Ciobanu, Cultura Românească în Basarabia sub Stăpânirea Rusă, Chișinău, Editura "Asociației Uniunea Culturală Bisericească din Chișinău", 1923.
8. Полное собрание Законов Российской Империи. Собрание 2. Том XX. 1845. Санкт-Петербург, Тип. Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1846.

